

Sunt numeroase explicațiile pentru care secolul al XIX-lea a fost unul al marilor descoperiri de teritorii și culturi ale acestei planete. Trimiși de guverne, regi, societăți geografice, negustori, filantropi, interese personale, curiozitate insașiabilă, sărăcie sau chef de ducă, oamenii de pe patru continente călătoreau în toate direcțiile. Părea că nimeni nu mai poate să stea acasă:

Sir Richard Burton pătrundea în 1854 în cea mai secretă așezare din Ethiopia – Harar, deghizat în pelerin arab, Solomon August Andree murea în drum spre Polul Nord într-un accident de aerostat, Heinrich Barth luase drumul Africii Centrale, Von Billingshausen explora în numele rușilor Noua Zeelandă, Dumont d’Urville cartografia pentru francezi Noua Caledonie și Tasmania. Anul 1823 îl prindea pe Sir George Everest în fruntea serviciului geodezic al Indiei, William Hovell pornea cam în același timp să exploreze – cu cinci boi, trei cai și două căruțe – Noul Wales de Sud și Victoria. Pe lângă ei, alte sute, chiar mii de oameni, străbăteau Pământul în căutarea celor mai ascunse cotloane ale sale.

Între aceștia – și câțiva români cât se poate de determinați: Badea Cârțan pleca pe jos spre Roma pentru a căuta mărturii ale istoriei poporului român, Grigore Antipa se îmbarca pe crucișătorul „Elisabeta” pentru a face cercetări de biologie marină, Bazil Assan era deja primul român care înconjurase globul, Franz Binder își construia o plută ca să navigheze pe Tigru spre Bagdad și mai apoi spre Sudan unde avea să vândă mărgelile venețiene, fesuri roz, rom și baticuri colorate pentru a se întoarce la Cairo cu „doi lei adulți și doi gheparzi cu pete frumoase”. Pe Emanoil Boteanu principele Cuza îl trimitea, în 1864,

Bazil G. Assan, inginer și explorator român, membru al Societății geografice române, primul român care a efectuat o călătorie în jurul Pământului.

Dimitrie Ghica-Comănești, jurist, doctor în drept, explorator român, politician, aventurier, unul dintre cei mai faimoși exploratori români.

ca obsevator pe frontul american al Războiului de secesiune. Martin Honigberger era medic de curte al maharajahului Ranjit Singh și căuta plante de leac în Kașmir, Ilarie Mitrea devenise, după călătoria în Mexic, „ofițer al sănătății” armatei olandeze în Indonezia, unde colecta piese zoologice și etnografice pentru muzeele din Viena și București. Dimitrie Ghica Comănești consemna, în Somalia, presiunea atmosferică, temperatura aerului și viteza vântului, iar în 1897 publica *O expediție română în Africa*. Era exact anul în care începea saga expediției „Belgica” a lui Emil Racoviță, în plină „Epocă Eroică” a descoperirii Antarcticii – cunoscută ca „Heroic Age of Antarctic Exploration”.

Cam toate guvernele „vestice” concureau sau, în unele cazuri, colaborau pentru a-și pune în practică tendințele expansioniste. Statele europene, America, Anglia și Rusia se băteau ca să-și extindă influența. Toată lumea căuta teritorii și mărfuri noi. Cercurile științifice, de cele mai multe ori grupate sub denumirea de „Societăți Geografice”, căutau oameni determinați, eficienți și cu spirit de aventură pentru a sprijini dezvoltarea cunoașterii occidentale.

Echipajele erau alcătuite din medici, botaniști, lichenologi, pictori, fotografi, căpitani de vas, meteorologi, zoologi, interpreți. Exploratorii petreceau luni sau ani întregi pe mare, prin păduri, deșerturi și savane, timp în care studiau teritoriile și își notau descoperirile în jurnale având la îndemână nu drone și sisteme Lidar, ci câteva instrumente destul de rudimentare de cartografiere. Multe expediții au adus vestului cunoaștere, altele au sfârșit tragic, iar deznoământul câtorva a rămas necunoscut.

La 1900, Academia de Științe din Sankt Petersburg încă mai căuta legendara și fantomatica insulă Sannikov, după ce găsisse oase de mamut în Insulele Kotelny și cărbune în Noua Siberie. Între 1878 și 1880 avusese loc prima expediție arctică condusă de suedezi. Amundsen făcuse deja prima expediție în Antarctica, Livingstone explorase continentul african în căutarea originilor Nilului. Darwin se întorcea, în 1836, dintr-o călătorie ce cuprinsese Capul Verde, coasta Braziliei, Chile, Insulele Galapagos, coasta de sud a Australiei și Africa de Sud, în urma căreia a rezultat celebrissima *Origine a speciilor*.

Roald Engelbregt Gravning Amundsen, explorator norvegian al zonelor polare. A fost primul om care a ajuns la Polul Sud (în 1911). De asemenea, a fost primul navigator care a reușit să traverseze Pasajul de nord-vest. În imagine Roald Amundsen și echipajul său la bordul navei *Gjøa* (1903).

În acest răstimp, în Bucureștiul de acum aproape 170 de ani, se născuse un personaj ce avea să încalce toate tiparele, devenind nici mai mult, nici mai puțin decât Rege al Țării de Foc – Julius Popper.

La vremea aceea, Țara Românească făcea încă parte din Imperiul Otoman, însă acest lucru, ca și faptul că, după proclamarea independenței, regele Carol i-a refuzat în 1881 cetățenia română, nu l-a împiedicat să afirme: „*M-am născut român, sunt român și voi muri român, deși mă găsesc în mările antarctice*”.

Părinții lui – evrei așkenazi – veneau din Polonia. Tatăl, intelectual rafinat, vorbea câteva limbi străine și fondase prima școală evreiască din București, școală pe care a frecventat-o o vreme și tânărul Julius. Nu se știe prea multe despre această perioadă din viața lui, însă dată fiind atmosfera puțin favorabilă evreilor în acea perioadă, Popper pleacă la Paris unde, după ce își susține bacalaureatul, se înscrie la Școala Națională de Drumuri și Poduri din cadrul Universității Politehnice.

Sorbona, Paris 1908

Anul 1879 îl găsește cu diploma de inginer de mine luată, dând meditații pe unde putea pentru a-și plăti la Sorbona cursuri suplimentare de fizică, meteorologie, geologie, geografie, chimie și etnografie. Este o perioadă de importante achiziții intelectuale, căci pare că în acest răstimp a învățat pe lângă română și idiș, germana, spaniola, franceza și probabil engleza, și că avea și ceva noțiuni de greacă, latină și italiană.

Urmează câțiva ani în care călătorește prin toată lumea: după Paris pleacă la Constantinopol, apoi în Egipt, unde lucrează la întreținerea Canalului de Suez. De acolo se îndreaptă către Orientul Mijlociu, India, China și Japonia, apoi către Siberia Orientală. Traversează Alaska, apoi Canada. Se stabilește o vreme la New Orleans, în America, unde lucrează la planul urbanistic și de canalizare al orașului. După nu mult timp poate fi găsit în Cuba, unde concepe planul de urbanizare pentru orașul Havana. Urmează Mexic și Chile, unde lucrează la infrastructura pentru telegraf, iar la sfârșitul anului 1885 poate fi găsit în Brazilia, unde și află că în Țara de Foc s-a găsit aur.

Căutători de aur, America de Nord, începutul sec. XX

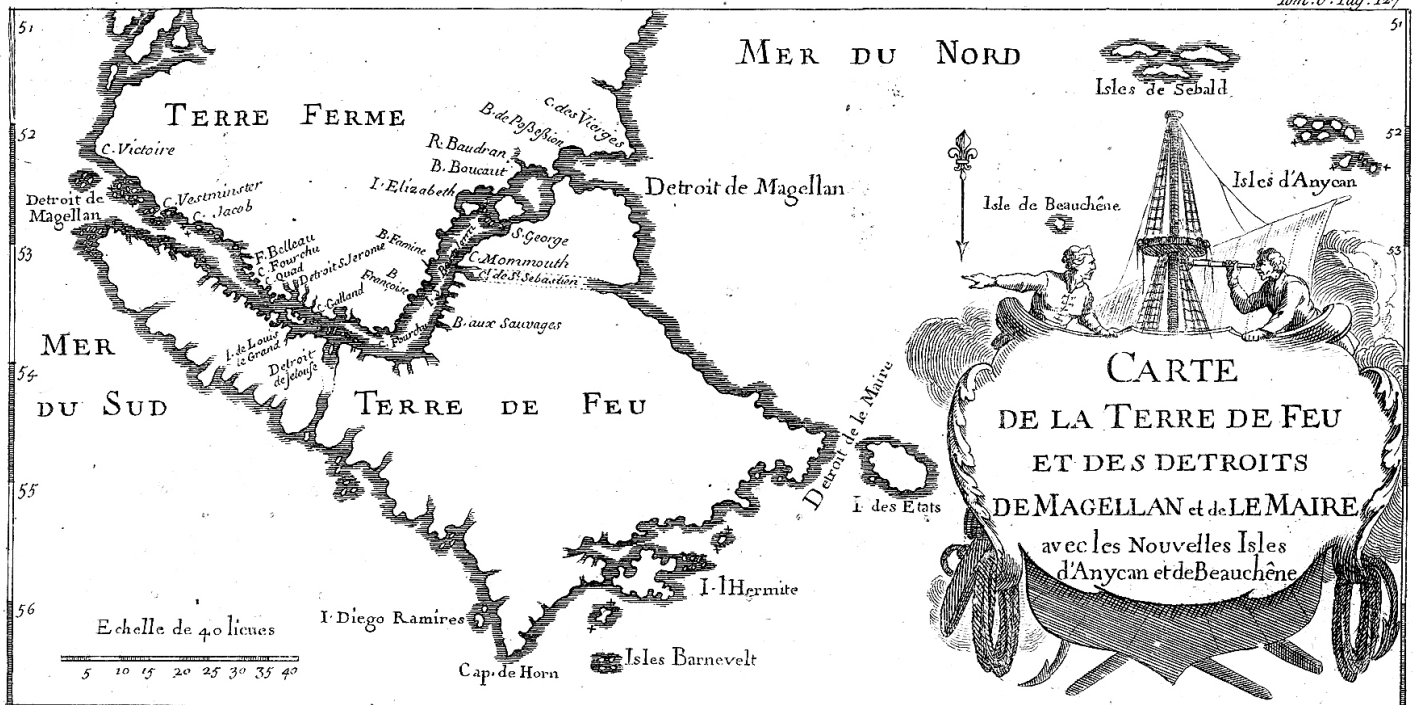
Aur! Motiv de migrație masivă și cel mai adesea pripită a unor oameni care sperau să-și schimbe în câteva minute destinul. În America mai cu seamă, lumea o ducea greu, băncile dădeau faliment, oamenii mureau de foame. Era perioada societății precapitaliste în care a face bani începuse să fie cel mai important lucru. Aurul se democratiza, coborând de pe podoabele regilor și de pe obiectele occidentale de cult. Părea că e de ajuns să râcâi puțin pământul cu vârful bocancului ca să dai de aur.

Lumea înnebunise. Speranța de a începe o nouă viață, lăcomia insașiabilă, zvonurile lansate de fel de fel de publicații au pus în mișcare în cele din urmă toate continentele și au căpătat un singur nume: „Goana după aur”. Această nebunie și-a atins apogeul istoric la sfârșitul secolului al XIX-lea. A avut loc în Australia, Canada, Brazilia, Africa de Sud, Statele Unite și Alaska și a atins proporții epice. O astfel de goană mondială nu putea să nu creeze efecte de nivel mondial: colonizarea permanentă a unor teritorii relativ neexplorate, dezvoltarea transporturilor maritime și decimarea dacă nu măcelărirea băștinașilor.

În 1879, căpitanul de fregată chilian Montaner făcuse o expediție în Țara de Foc, unde găsisse pepite și nisip aurifer.

Ca urmare, chilienii aduc aici utilaje de dimensiuni și în cantități semnificative pentru vremea aceea, dar, dezamăgiți de ariditatea și de pustietatea peisajului, își abandonează visele de înnavuțire și lasă în cele din urmă totul în paragină. Popper află despre această poveste și, cum pare să vrea să se afle peste tot unde e totul de făcut, pleacă spre Buenos Aires unde pătrunde în societatea politică și în cea a oamenilor de afaceri, și reușește să-i convingă pe unii dintre ei să investească în găsirea aurului din această „râpă a dezolării”, cum singur o numește.

La începutul anului 1886 compania „El Dorado” îl trimite pe Popper la Cabo Virgenes pentru a estima șansele unei exploatare miniere. Iată-l deci, curând, îmbarcat pe un vapor englez ce venea de la Montevideo, înarmat cu tot materialul indispensabil pe care îl putea prevedea: un prodigios instrumentar geologic, puști, aparate fotografice, alimente, îmbrăcăminte de iarnă, o duzină de catâri, ceva oi și câțiva cai. La vremea aceea, Ushuaia era un teritoriu practic neexplorat înconjurat de păduri bogate și constituia un port natural bine protejat.

Odată debarcat, Popper avea să constate că acolo se află într-adevăr aur, în cantități semnificativ mai mari decât în restul Patagoniei. Așa că va nota: „*Aurul se găsește amestecat în nisipul adus de apa din munți, iar spălarea acestuia o realizează periodic valurile enorme de pe țărmul oceanului [...] Sistemul de exploatare este identic cu oricare dintre cele folosite peste tot unde există un curs natural de apă*”.

Acum pare să înceapă cu adevărat povestea acestui personaj flamboiant – inginer, prospector, antropolog, astronom, lingvist, geograf, fotograf, vizionar, maratonist al oceanelor învăluite în ghețuri, făuritor de planuri grandioase, întreprinzător, cartograf, explorator și rege. E o poveste cu ambiții nebunești și cu crime. Și e o poveste bună!

La 5 martie 1887, Popper ține o conferință sub auspiciile Institutului Argentinian de Geografie din Buenos Aires. Această prezentare a Țării de Foc va constitui materialul unui album rezervat cunoscătorilor, ce pare că există în doar două exemplare astăzi: „*Exploration de la Tierra del Fuego – expedition Popper*”.

Vorbește despre zăpezi și curenți marini, despre câmpii dezolante întinse cât vezi cu ochii, despre păduri greu de străbătut, despre plaje cu aspect asfaltic și despre vântul de vest care începe odată cu răsăritul soarelui, crește în intensitate

către prânz și ajunge uneori după-amiaza la o viteză de 40 m/secundă, oprindu-se complet la crepuscul doar cât să-ți permită să-ți montezi cortul: „*Văzută de sus, insula are la extremitatea sud-vestică un lanț muntos ale cărui vârfuri, acoperite mereu de zapadă, ating o înălțime de 7000 de picioare [...] Există două ramificații secundare despărțite de Golful Inutil, care urmează o linie paralelă către N-Estul insulei. Primul lanț muntos, pe care l-am denumit Carmen Sylva în onoarea suveranei României, descrește pe măsură ce traversează centrul regiunii până la falezele înalte care mărginesc litoralul Atlanticului, formând promontoriul de la Capul San Sebastian. [...]*”

Drumul pe care l-am făcut de la fluviul Santa Maria până la Golful Inutil a fost brăzdat de obstacole aproape insurmontabile, așa că a trebuit să muncim fără răgaz cinci zile ca să parcurgem o distanță foarte mică. Când am început ascensiunea de la Sierra Balmaceda, zăpada ne-a îngreunat mult mersul, iar temperatura din timpul zilei nu a depășit niciodată trei grade. (Ne aflam) pe un teren al cărui interes științific nu va înceta să atragă atenția paleontologilor. Această zonă este cuprinsă între meridianul 69 de grade, 43 de minute și 69 de grade, 55 de minute est de Greenwich și este mărginită la sud de litoralul Golfului Inutil. Faleza are o înălțime de 80 de picioare și e brăzdată de trunchiuri pietrificate de arbori, unele dintre ele arătând ca un calcar cristalizat. Aceste trunchiuri sunt așezate orizontal pe faleză, au un diametru de 30-40 de centimetri și prezintă secțiuni bine marcate de cercuri concentrice.”

Vorbește simplu și clar, desfășoară hărți, fotografii și artefacte indigene, exhibă mostre de nisip aurifer și își convinge audiența să participe la o subscripție publică de acțiuni pentru a înființa societatea „Compania Anonima Lavadores de Oro de Sur”. În consecință, cesionează terenurile descoperite și debarcă în San Sebastian în 1887, unde porcede la construirea de locuințe pentru muncitori și de instalații de spălare a aurului.

Colonia întemeiată de românul Julius Popper la capătul lumii se va numi „El Paramo” (Pustiul), iar în ea se vor instala aproape o mie de oameni. Inaccesibilitatea Țării de Foc, la acea vreme cel puțin, o face și o destinație foarte romantică. Conținutul conferinței ținute de inginerul român, imaginile emblematice din albumul său și atmosfera caracteristică oricărei astfel de așezări ne

duc cu gândul, după mai bine de 130 de ani, la un loc în care e ceva mai bine decât în iad: depozite, prăvălii, crâșme sordide și birouri înconjurate de corturi și cocioabe în care e nevoie de totul – sare, cuie, dezinfectant, conserve, ouă, mere, mâncare proaspătă, apă curată și hârtie.

Bărbații vorbesc despre permafrost, nisip, extracții hidraulice, jocuri de noroc, decapare, dragare, dezgheț cu aburi, licențe de exploatare, prostituție, lămpi cu ulei, lumânări și alcool. Femeile, puține, sunt îmbracate cu corsete și fuste lungi ale căror poale sunt veșnic acoperite de noroi, duc o viață grea și însingurată, având nesfârșite îndatoriri casnice sau ducându-și traiul în cele câteva bordeluri. Bolile caracteristice: scorbut, venerice, dizenterie, malarie, febră tifoidă. Cât despre viața culturală- ai fi putut, în lipsa ziarelor, să citești etichetele de pe cutiile de conserve până le învățai pe de rost...

În ceea ce privește dificultățile la care coloniștii erau supuși în viața de zi cu zi, în descrierea pe care o va face Popper la „Societatea Geografică” din Buenos Aires se poate citi: *„Relatarea călătoriei mele ar rămâne incompletă dacă nu aș povesti un incident care a amenințat timp de câteva zile reușita întreprinderii mele.*

Tierra del Fuego, Expedicion Popper, coperta albumului realizat de Popper

CUPRINS

JULIUS POPPER 5
PREZENTAT DE SAȘA CONSTANTINESCU

ȚARA DE FOC 45

TIERRA DEL FUEGO 55
DISCURSUL LUI JULIUS POPPER ȚINUT LA
SOCIETATEA GEOGRAFICĂ ARGENTINIANĂ, 1887 (?) –,
TIPĂRIT MAI APOI ÎN ALBUMUL NUMIT
TIERRA DEL FUEGO – EXPEDITION POPPER
(TRADUCERE DIN FRANCEZĂ)

TRIBUL ONA 113

TOATE PÂNZELE SUS 121
EXTRAS DIN „TOATE PÂNZELE SUS”,
AUTOR RADU TUDORAN

JULIUS POPPER 228
SCURTĂ BIOGRAFIE